

TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA O'QITUVCHINING ROLI

Shamiyeva Odina

Oriental universiteti Samarqand kampusi, Iqtisodiyot yo'nalishi, 502-guruh talabasi

Mardonova O'g'iloy Ilhom qizi

Ilmiy rahbar: Oriental universiteti Samarqand kampusi

“Biznes va boshqaruv” kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19809782>

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim tizimini rivojlantirish, uning sifatini oshirish hamda pedagogik jarayonga innovatsion metodlar va raqamli texnologiyalarni joriy etish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida an'anaviy va zamonaviy o'qitish yondashuvlari solishtirilib, interfaol metodlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim samaradorligiga ijobiy ta'siri asoslab berildi. Shuningdek, o'quvchilarning faolligi, mustaqil fikrlashi va bilimni o'zlashtirish darajasini oshirishda kompleks yondashuv zarurligi ko'rsatildi. Taklif etilgan model asosida ta'lim jarayonini bosqichma-bosqich tashkil etish va uni uzluksiz takomillashtirish imkoniyatlari ochib berildi.

Kalit so'zlar: ta'lim tizimi, ta'lim sifati, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, raqamli ta'lim, innovatsion yondashuv, o'quvchi faolligi, mustaqil fikrlash, ta'lim samaradorligi, integratsiyalashgan model.

KIRISH. Hozirgi globallashuv davrida ta'lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirish nafaqat alohida davlatlar, balki butun dunyo miqyosida ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki zamonaviy jamiyatda iqtisodiy taraqqiyot, innovatsion rivojlanish va raqobatbardoshlik darajasi bevosita inson kapitalining sifati bilan belgilanadi. Inson kapitalining shakllanishi esa, avvalo, samarali va sifatli ta'lim tizimi orqali amalga oshiriladi. Shu sababli ta'lim tizimini takomillashtirish har qanday davlatning strategik rivojlanish yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi.

Ta'lim sifati yuqori bo'lgan mamlakatlarda bilimli, malakali va zamonaviy fikrlashga ega kadrlar yetishib chiqadi. Bunday kadrlar esa iqtisodiyotning turli sohalarida innovatsiyalarni joriy etish, yangi texnologiyalarni o'zlashtirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Natijada mamlakat iqtisodiyoti barqaror rivojlanadi, ijtimoiy farovonlik darajasi ortadi va global raqobatbardoshlik kuchayadi.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim tizimini tubdan isloh qilish va uning sifatini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Davlat siyosati darajasida qabul qilinayotgan qarorlar, yangi ta'lim standartlari va zamonaviy o'quv dasturlarining joriy etilishi bu jarayonning yaqqol dalilidir. Ayniqsa, ta'lim jarayoniga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish, raqamli ta'lim muhitini yaratish, interfaol va innovatsion metodlardan foydalanish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

METODLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI. Ta'lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirish masalasi pedagogika, psixologiya va didaktika fanlarida keng o'rganilgan. Jahon pedagogik tafakkurida ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan yondashuv muhim o'rin tutadi. Xususan, John Devey ta'limni hayot bilan bog'lash zarurligini ta'kidlab, tajribaga asoslangan o'qitish samarali ekanligini asoslab bergan.[4] Lev Vygotsky esa ijtimoiy-madaniy nazariya doirasida o'quvchining rivojlanishida ijtimoiy muhit

va muloqotning muhim rol o'ynashini ko'rsatgan. Uning “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasi ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyatini ochib beradi.[8]

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda Benjamin Bloom tomonidan ishlab chiqilgan taksonomiya o'quv maqsadlarini tizimlashtirish va baholashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, Jerome Brunerning kashfiyotchilik nazariyasi o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan. Bu yondashuvlar bugungi kunda interfaol va innovatsion metodlarni qo'llashda nazariy asos sifatida keng foydalanilmoqda.[3]

O'zbekiston olimlari ham ta'lim sifatini oshirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish masalalariga katta hissa qo'shgan. Jumladan, N. Saidahmedov ta'lim jarayonida pedagogik texnologiyalarni qo'llashning nazariy va amaliy asoslarini ishlab chiqqan bo'lib, u o'qitish samaradorligini oshirishda tizimli yondashuv muhim ekanligini ta'kidlaydi. B. Farberman esa interfaol metodlar orqali o'quvchilarning faolligini oshirish va bilimlarni mustahkamlash masalalarini chuqur o'rgangan.[5]

Shuningdek, R. Ishmuhamedov va M. Yo'ldoshev kabi olimlar zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion yondashuvlar hamda o'qitish jarayonini tashkil etishning samarali usullarini ishlab chiqqanlar.[6] Ularning tadqiqotlarida o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi.

Zamonaviy sharoitda ta'lim jarayoniga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish masalasi ham muhim ilmiy yo'nalishlardan biridir. Bu borada A. Abduqodirov va boshqa olimlar elektron ta'lim resurslari, masofaviy ta'lim tizimlari hamda raqamli platformalarning pedagogik imkoniyatlarini tahlil qilganlar. Ularning fikricha, raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonini individuallashtirish, monitoring qilish va samaradorligini oshirish imkonini beradi.[1]

Maqolada metodologik jihatdan tahlil, taqqoslash, umumlashtirish, kuzatish hamda statistik baholash usullaridan foydalanildi. Ta'lim jarayonida zamonaviy metod va texnologiyalarning samaradorligi nazariy manbalar va amaliy tajribalar asosida o'rganildi. Shuningdek, turli olimlarning qarashlari qiyosiy tahlil qilinib, ularning umumiy va farqli jihatlari aniqlashtirildi.

NATIJALAR. Ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik metodlar va raqamli texnologiyalarni qo'llashning amaliy natijalari tahlil qilindi. Kuzatuvlar va solishtirma tahlillar shuni ko'rsatdiki, an'anaviy o'qitish usullari bilan olib borilgan darslarda o'quvchilarning faolligi va mustaqil fikrlashi nisbatan past bo'lsa, zamonaviy metodlar qo'llanilganda bu ko'rsatkichlar sezilarli darajada yaxshilanadi. Ayniqsa, interfaol metodlar (guruhda ishlash, muammoli vaziyatlar, o'yin asosida o'qitish) o'quvchilarning darsga jalb etilishini kuchaytirib, ularni faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi.

Zamonaviy metodlar qo'llanilgan darslarda o'quvchilar faqat tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki uni izlovchi, tahlil qiluvchi va amalda qo'llovchi subyektga aylanadi. Bu esa ularning tanqidiy fikrlash, muammoni hal qilish va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Natijada o'zlashtirish darajasi ham barqaror va chuqurroq shakllanadi.

1-jadval. An'anaviy va zamonaviy metodlar samaradorligining solishtirma natijalari.

Ko'rsatkichlar	An'anaviy metod	Zamonaviy metod
O'zlashtirish darajasi (%)	62%	85%

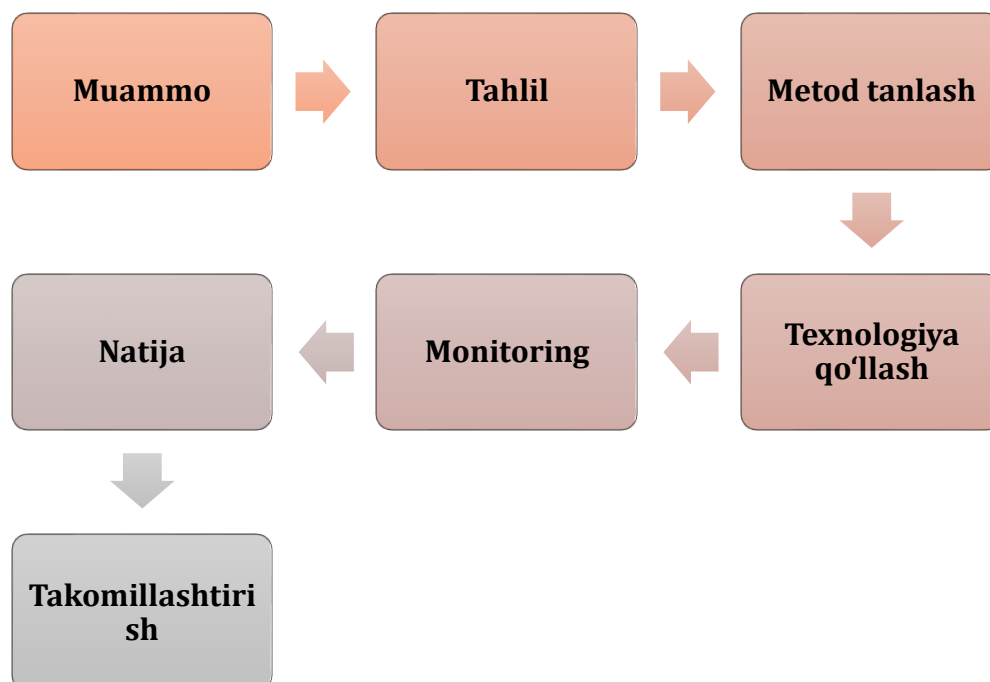
Darsdagi faollik (%)	55%	80%
Mustaqil fikrlash	Past	Yuqori
Darsga qiziqish	O'rta	Yuqori

1-jadvaldan ko'rinadiki, zamonaviy metodlar asosida o'qitilganda o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi sezilarli darajada oshgan. Ayniqsa, darsdagi faollikning ortishi o'quvchilarning bilimni ongli ravishda egallayotganini ko'rsatadi. Bu esa ta'lim sifatining oshishiga bevosita ta'sir qiladi. Raqamli texnologiyalarni qo'llash ham alohida ijobiy natijalarni bermoqda. Elektron platformalar, interaktiv dasturlar va multimedia vositalari yordamida o'quvchilar murakkab mavzularni osonroq tushunadi. Masalan, animatsiyalar va vizual materiallar orqali berilgan ma'lumotlar o'quvchilar xotirasida uzoqroq saqlanadi.

2-jadval. Raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga ta'siri.

Ko'rsatkichlar	An'anaviy dars	Raqamli dars
Axborotni eslab qolish (%)	58%	78%
Amaliy ko'nikmalar	O'rta	Yuqori
Mustaqil ishlash darajasi	Past	Yuqori
Darsdan tashqari o'rganish	Kam	Faol

Raqamli texnologiyalar qo'llanilganda o'quvchilarning bilimni eslab qolish darajasi va amaliy qo'llash ko'nikmalari oshadi. Ayniqsa, o'quvchilar darsdan tashqari ham mustaqil ravishda bilim olishga intila boshlaydi. Bu esa zamonaviy ta'limning asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy metodlar va raqamli texnologiyalarni uyg'un holda qo'llash ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Bunday yondashuv nafaqat bilim sifatini yaxshilaydi, balki o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

1- chizma. Innovatsion ta'lim jarayonini boshqarish modeli.

Model ta'lim jarayonini bosqichma-bosqich tashkil etish va uni samarali boshqarish mexanizmini ifodalaydi.(1-chizma) Dastlab muammo aniqlanadi, ya'ni ta'lim jarayonidagi

mavjud kamchiliklar — o‘quvchilarning past faolligi, bilim darajasining yetarli emasligi yoki darslarga qiziqishning sustligi tahlil qilinadi. Keyingi bosqichda ushbu muammolar tahlil qilinib, ularning kelib chiqish sabablari o‘rganiladi.

Shundan so‘ng eng maqbul pedagogik yondashuvlar tanlanadi, ya‘ni metod tanlash bosqichida interfaol, muammoli yoki o‘yin asosidagi usullar aniqlanadi. Tanlangan metodlar asosida texnologiya qo‘llash jarayoni amalga oshiriladi, bunda raqamli platformalar, multimedia vositalari va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalaniladi.

Jarayon davomida monitoring olib borilib, o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasi, faolligi va natijalari muntazam kuzatib boriladi. Bu esa o‘qitish samaradorligini baholash imkonini beradi. Monitoring natijalariga ko‘ra aniq natijalar olinadi, ya‘ni ta‘lim sifati, o‘quvchilarning bilim darajasi va ko‘nikmalari qanchalik oshgani aniqlanadi.

Yakuniy bosqichda esa jarayon takomillashtirish orqali yanada rivojlantiriladi, ya‘ni mavjud kamchiliklar bartaraf etilib, yangi metod va texnologiyalar joriy qilinadi.

MUHOKAMA. Ta‘lim jarayoniga zamonaviy pedagogik metodlar va raqamli texnologiyalarni joriy etish o‘quvchilarning bilim olish faoliyatini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqadi. An‘anaviy yondashuvlarda o‘quvchi ko‘proq tayyor bilimni qabul qiluvchi sifatida ishtirok etsa, innovatsion metodlar qo‘llanilganda u faol subyektga aylanadi. Bu holat o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, tahlil qilish va muammoni hal etish ko‘nikmalarining shakllanishiga bevosita ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Shuningdek, interfaol metodlar va raqamli texnologiyalar uyg‘unligi ta‘lim jarayonini individuallashtirish imkonini yaratadi. Har bir o‘quvchining bilim darajasi, qiziqishi va o‘zlashtirish tezligi hisobga olinib, mos yondashuv tanlanadi. Bu esa ta‘lim samaradorligini oshirish bilan birga, o‘quvchilarning motivatsiyasini ham kuchaytiradi. Ayniqsa, multimedia vositalari va elektron platformalar orqali berilgan materiallar o‘quvchilarning diqqatini jalb etib, bilimni chuqurroq va uzoq muddatli o‘zlashtirishga xizmat qiladi.

Biroq, bu jarayonni samarali tashkil etish uchun faqat texnologiyalarni joriy etish yetarli emas. Ularni to‘g‘ri tanlash, metodik jihatdan asoslash va tizimli qo‘llash muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, ishlab chiqilgan “ta‘lim samaradorligini oshirishning integratsiyalashgan modeli” amaliy jihatdan muhim bo‘lib, u ta‘lim jarayonini bosqichma-bosqich takomillashtirish imkonini beradi. Mazkur model asosida ta‘lim jarayonini uzluksiz monitoring qilish va natijalarni tahlil etish orqali uning samaradorligini muntazam oshirib borish mumkin.

XULOSA. Ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish va uning sifatini oshirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Zamonaviy pedagogik metodlar va raqamli texnologiyalarni qo‘llash o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasini, faolligini va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini sezilarli darajada oshiradi. Ta‘lim jarayonini samarali tashkil etish uchun tizimli yondashuv zarur bo‘lib, bunda muammoni aniqlashdan boshlab, natijani baholash va takomillashtirishgacha bo‘lgan barcha bosqichlar o‘zaro uzviy bog‘liq holda amalga oshirilishi lozim. Taklif etilgan model aynan shu jarayonni kompleks tarzda tashkil etishga xizmat qiladi.

Kelgusida ta‘lim sifatini yanada oshirish uchun zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish, o‘qituvchilarning malakasini oshirish hamda innovatsion metodlarni amaliyotga tatbiq etishni kengaytirish muhim hisoblanadi. Bu esa raqobatbardosh, bilimli va ijodkor kadrlarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Abduqodirov A. Ta'limda axborot texnologiyalari. – Toshkent: Fan, 2012. – 180 b.
2. Bloom B. S. *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals*. – New York: Longmans, Green, 1956. – 207 p.
3. Bruner J. S. *The Process of Education*. – Cambridge: Harvard University Press, 1960. – 97 p.
4. Dewey J. *Democracy and Education*. – New York: Macmillan, 1916. – 434 p.
5. Farberman B. Interfaol o'qitish metodlari. – Toshkent: O'zbekiston, 2013. – 192 b.
6. Ishmuhamedov R., Yo'ldoshev M. Ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. – 240 b.
7. Saidahmedov N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi, 2010. – 256 b.
8. Vygotsky L. S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. – Cambridge: Harvard University Press, 1978. – 159 p.